

МЕХАНІЗМ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

© Єна В.М., 2000

м.Київ

Розглядаються проблеми організації інвестиційної діяльності. Проаналізовано основні системи взаємовідносин держави та інвестора на прикладі нафтогазової промисловості.

The problems of organizing of the investment activity are reviewed in this article. The basic systems of relations between the state and the investors in oil and gas industry are analyzed.

Стимулом до інвестиційної діяльності є можливість отримання інвестором прибутку у вигляді плати за надання фінансових коштів, використання вільних ресурсів або досягнення соціального ефекту. Своєю чергою, реципієнт зацікавлений в інвестиційній діяльності у зв'язку з можливістю залучення необхідних коштів для реалізації комерційних чи соціальних проектів, збільшення обігових коштів тощо.

Організація інвестиційної діяльності починається із складання та презентації інвестиційного проекту, розроблення механізму розподілу очікуваного прибутку, підходів до страхування коштів інвестора. Для обґрунтування обсягів інвестицій важливу роль відіграє рівень ризику проекту. Чим він вищий, тим більшого прибутку вимагає інвестор. Вивчення літературних джерел дозволяє зробити висновок, що інвестиційний ризик можна класифікувати за чотирма категоріями:

1) *економічний* ризик – ризик неотримання прибутку або втрати частини чи усієї суми інвестиційних коштів у зв'язку із зміною економічних факторів;

2) *політичний* ризик – можливість адміністративних обмежень інвестиційної діяльності (експропріація, арешт майна або банківських рахунків, зміни податкового чи митного законодавства);

3) *соціальний* ризик – ризик страйків, саботажу, інших соціальних конфліктів;

4) *екологічний* ризик – ризик економічних катастроф як внаслідок реалізації інвестиційного проекту, так і внаслідок аварій на інших об'єктах, стихійного лиха тощо.

З відомих причин в Україні існує високий рівень інвестиційного ризику. Тому розроблення і реалізація пропозицій щодо страхування коштів і прибутку інвестора є вагомим засобом стимулювання інвестиційної діяльності.

Страхування від політичного ризику здійснюється, переважно, на державному рівні. Страхування від соціального та екологічного ризику забезпечується завдяки проведенню комплексної кадрової політики й передбаченню відповідних умов інвестування у разі соціальних напружень або екологічних катастроф.

Для нафтогазової промисловості більшості країн світу, зокрема й України, характерною рисою є державна власність на надра і вуглеводні. При залученні інвестицій у цю галузь державою в особі уряду використовується одна або кілька основних систем взаємовідносин держави та інвестора:

1) *жорстка* система. Характерними рисами є законодавче встановлення правил і умов інвестування, стандартизація процедур, що породжує зменшення можливостей для маневру, труднощі адаптації тощо;

2) *гнучка* система передбачає надання широких повноважень компетентному закладові, часткову стандартизацію, більшу гнучкість, що дає змогу оперативно реагувати на зміну навколишнього економічного середовища;

3) *контрактна* система, коли переважають основні повноваження компетентного закладу, рішення приймаються на засадах домовленостей. Це забезпечує гнучкість і конкретність контрактів, умови їх коригування відповідно до обставин та мети.

В Україні застосовуються усі три системи. Однак у світовій практиці оптимальною вважається контрактна система.

Інвестиційні домовленості вимагають розв'язання таких проблем:

- розподіл продукції між інвестором і реципієнтом;
- введення порядку відшкодування витрат інвестора;
- встановлення умов розрахунку за інвестиції.

Під час робіт, пов'язаних з інтенсифікацією видобутку нафти та газу, взаємовідносини між учасниками можуть будуватися на договірних засадах, формами яких є:

- договір тимчасової оренди;
- договір про спільну діяльність;
- договір підряду без оплати вартості робіт з інтенсифікації.

Форми договорів, пов'язаних з інтенсифікацією видобутку нафти, конденсату та газу, мають відповідати чинному законодавству, нормам і вимогам щодо їх оформлення.

За договором оренди орендодавець зобов'язується надати орендареві свердловину в тимчасове користування або використання за плату для самостійного виконання робіт, пов'язаних з інтенсифікацією видобутку нафти та газу.

Орендар зобов'язаний передати орендодавцеві (власникові свердловини) повний обсяг як основного, так і додаткового видобутку нафти (конденсату) і газу для його реалізації, здійснення податкових платежів та інших відрахувань. Орендодавець після всіх обов'язкових відрахувань до бюджету розраховується з орендарем за безготівковим розрахунком або у формі простого векселя. Розрахункова сума визначається як різниця додатково отриманого чистого прибутку та суми орендної плати, але не більше ніж 50 % додатково отриманого чистого прибутку.

За *Договором про спільну діяльність* усі доходи, що отримані від інтенсифікації, спрямовуються учасниками насамперед на відшкодування своїх матеріальних затрат.

Прибуток, що отримують учасники від спільної діяльності, підлягає розподілу пропорційно до вкладу сторін, згідно з затвердженим протоколом участі на паях після сплати всіх обов'язкових платежів та податків. Облік результатів спільної діяльності веде замовник окремо від обліку основної діяльності. Розрахунок між учасниками може провадитися у формі безготівкового розрахунку або простого векселя.

За *Договором підряду* без оплати вартості інтенсифікації підрядник зобов'язується на свій ризик виконати роботу, пов'язану з інтенсифікацією видобутку нафти і газу за завданням замовника, з використанням своїх або його матеріалів, а замовник зобов'язується прийняти роботу та оплатити її за безготівковим розрахунком або у формі простого векселя у розмірі не більше від 50 % додатково отриманого чистого прибутку.

Вартість виконаних робіт визначається кошторисом або калькуляцією, які складаються та подаються на підприємство, де провадилася робота, для оплати повністю або частково відповідно до підписаного договору.

Якщо перед проведенням робіт з інтенсифікації підрядник (орендар) виконує капітальний ремонт свердловини, то вартість цього ремонту оплачується орендодавцем (замовником) повністю або частково на підставі окремого договору згідно з узгодженим кошторисом чи калькуляцією.

Перед початком робіт з інтенсифікації на свердловинах роблять заміри видобувних характеристик та складають акти належної форми, що є підставою для визначення ефективності виконаної роботи. Методику визначення та обліку додатково видобутої вуглеводневої сировини під час робіт з інтенсифікації розробляють геологічні служби замовника і виконавця. Методику бухгалтерського обліку та проведення розрахунків за результатами робіт з інтенсифікації розробляють бухгалтерії й економічні служби замовника і виконавця.

Частка виконавця робіт при всіх формах співробітництва, якщо досягнуто збільшення видобутку нафти, газу чи газового конденсату, сплачується виконавцеві видобувними підприємствами частиною додаткового прибутку протягом п'яти років, але не більше ніж передбачають показники видобутку нафти, газу і газового конденсату для свердловини, що було зафіксовано контрольним актом заміру дебіту свердловини до проведення робіт з інтенсифікації.

Ефективність робіт з інтенсифікації зумовлюється фактичним додатковим обсягом видобутого продукту (газу, конденсату та нафти) і витратами на їх видобуток. Прибуток від додаткового продукту внаслідок робіт з інтенсифікації визначається у загальному вигляді як різниця між оптовою ціною продукту та фактичними витратами на його видобуток.

Якщо оцінка заходу з інтенсифікації провадиться державними органами, то використовується оптова ціна імпорту продукту.

Для галузевої (підприємницької) оцінки використовується оптова ціна підприємства-видобувача продукту без прямих відрахувань до бюджету у вигляді рентних платежів і ПДВ.

На засадах узагальнення досвіду підприємств та проведених досліджень розроблені методичні підходи до розрахунку прибутку в залежності від форми співробітництва.

За договором тимчасової оренди прибуток Орендодавця визначається за формулою:

$$П_A = q (Ц - C_j) + O, \quad (1)$$

де q – додатковий видобуток продукту за допомогою інтенсифікації; $Ц$ – оптова ціна одиниці продукту без рентної плати та ПДВ; C_j – фактичні умовно-змінні витрати на видобуток продукту за розрахунковий період зі свердловин, де впроваджено заходи з інтенсифікації; O – орендна плата без обов'язкових податків.

Фактична умовно-змінна частина собівартості видобутку продукції по окремих свердловинах визначається за такими елементами витрат:

- матеріальні витрати, у т. ч. додаткові матеріали, паливо, енергія, ГРП;

- інші витрати, зокрема: невиробничі (інноваційний фонд; фонд охорони праці; плата за використання надр; відрахування на дороги);
- позапромислові.

Облік фактичних матеріальних витрат бухгалтерією провадиться окремо для кожної свердловини. За відсутності такого обліку за згодою сторін матеріальні витрати на експлуатацію окремої свердловини, де здійснено інтенсифікацію, можуть бути прийняті на рівні середніх фактичних даних родовища, промислу або підприємства (у розрахунку на одиницю – 1000 м³ газу; 1 т конденсату або нафти).

За цією формою співробітництва передбачається наявність в орендаря ліцензії на реалізацію видобутого продукту на цей період. Якщо ліцензія відсутня, то таке співробітництво, як правило, неможливе.

Розрахунок прибутку за договором про спільну діяльність виконується з урахуванням витрат обох сторін. Прибуток від додатково видобутого продукту визначається так:

$$\Pi = q (Ц - C_i), \quad (2)$$

де C_i – фактична собівартість видобутку продукту з урахуванням витрат на інтенсифікацію,

$$C_i = C + \frac{Z_i}{q}, \quad (3)$$

де C – фактична собівартість видобутого продукту; Z_i – сумарні затрати на проведення заходу з інтенсифікації.

Прибуток за підрядом без оплати вартості робіт з інтенсифікації розраховують за формулою:

$$\Pi = q (Ц - C_j). \quad (4)$$

Фактична умовно-змінна частина собівартості видобутку продукції визначається за тими ж елементами витрат, що й у формулі (1).

Під час визначення прибутку (за договором тимчасової оренди та за підрядом без оплати вартості робіт з інтенсифікації) сумарні затрати на інтенсифікацію залежно від їх обсягу та можливостей підприємств можуть бути враховані у повному обсязі у звітному періоді (місяць, квартал, рік) або частково віднесені на рахунок «витрат майбутнього періоду», але у межах періоду отримання додаткового продукту. Чистий прибуток визначається як різниця між загальним додатковим прибутком і відрахуванням від прибутку до бюджету згідно з чинним законодавством України.